

Sandris Vanzovičs

Ar tautas tradīcijām sirdī

Tuvojoties valstiski nozīmīgiem svētkiem, ikviens kaut neapzināti aizdomājas par to atzīmēšanu tautiskās tradīcijās vai to godināšanu atbilstoši latviešiem pieņemtajam. Folkmūzika – viens no veidiem, kā stiprināt nacionālo pašapziņu.

Valsts proklamēšanas svētkos, 18. novembrī, Ķīpsalas hallē uz saviem lielkoncertiem aicina latviešu tautas mūzikas apvienība Raxtu Raxti, kas piedāvās īpašu programmu ar patriotiskām un kopības sajūtu rosinošām dziesmām. Pateicoties klausītāju lielajai interesei, svētkos tiks rīkoti pat divi koncerti – dienā un vakarā. Grupā ir seši pazīstami mūziķi: Kristīne Kārkle, Marts Kristiāns Kalniņš, Kārlis Auzāns, Edgars Kārklis, Armands Treilihs un Artis Orubs. Redzamākā un laikam arī tautiskākā tomēr ir vokāliste – uz skatuves Kristīne Kārkle, civilajā dzīvē (un arī pēc pases) Kristīne Kalniņa, Marta Kristiāna Kalniņa sieva, dēla Eduarda (tikko palika pieci mēneši) un meitas Madlēnas (pēc divām nedēļām būs 6 gadi) mamma.

– Raxtu Raxtu koncerts valsts svētkos, 18. novembrī – tā jau ir kā tradīcija?

– Šāds koncerts notiks jau trešo gadu. Pirmajā tas bija tikko atjaunotajā koncertzālē Rīga. Cilvēku interese bija liela, jau toreiz varējām sarīkot papildkoncertu. Nākamajā gadā Rīgai neklājās viegli, par tās pastāvēšanu nebija skaidrības, tāpēc noriskējām un organizējām koncertu Ķīpsalas hallē. Rīgā jau nav īsti tādu zāļu, kurās rīkot šāda veida pasākumus, lai būtu forša sajūta gan pašiem, gan klausītājiem. Arēna Rīga? Piekritu puisiem, ka arēna tomēr ir sporta halle, bez savas auras, tajā nav tik labas atmosfēras. Iespējams, tā ir arī par plašu. Ķīpsalā tomēr ir siltāk, mīlīgāk, mājīgāk.

– Uztāsieties kopā ar bungu un dūdu grupu Auļi, tātad uz skatuves būs gandrīz divdesmit mūziķu. Skanēs «labi pazīstamas latviešu tautasdziesmas, latviešu komponistu oriģinālmūzikas skaņdarbi un pašu Raxtu Raxtu mūziķu dziesmas tautas mūzikai pietuvinātā skanējumā» – tā teikts programmas pieteikumā. Kā tas viss ies kopā?

– Mierīgi (smaida)! Pirmajā koncerta daļā lielākoties būs jauns un svaigs [repertuārs], bet otrā ir vairāk kā sadziedāšanās, jo pēc mūsu tūres daudzi jau zina Raxtu Raxtu dziesmu vārdus, koncertos cilvēki rauj tām līdzī. Šogad Imantdienās mēs jau spēlējām arī Imanta Kalniņa jaunās dziesmas – komponistam bija apaļa jubileja, tāpēc viņš grupām, kas izpilda viņa repertuāru – arī Turaidas rozei un Autobuss debesīs –, uzrakstīja jaunas dziesmas. Tad vēl mēs apdarinājām melodiju [Meža mātes dziesmai] no kinofilmas Sprīdītis – tajā gan skan tikai mazs, mazs motīvs, taču man tas ļoti iepatīkās un teicu Martam, lai piezvana tētīm un pavaicā, vai viņam nav visa dziesma. Nebija, taču viņš pierakstīja instrumentālo starpspēli, un tā tapa dziesma. Arī no Maijas un Paijas ir melodija, kurai viņš izdomāja stabulītes solo – tā tapa vēl viena būtībā jauna dziesma. Par mūsu pašu skaņdarbiem – no albuma Līgo būs tikai viena dziesma, jo šo repertuāru spēlējām jau pagājušā gada Ķīpsalas koncertā un pēc tam arī tūrē, bet no Es atradu tautasdziesmu gan būs vairākas.

– No pagājušā gada koncerta atskaņām atceros, ka klausītāji bija sajūsmā tieši par šo sadziedāšanās sadaļu. It īpaši jau par koncerta noslēgumā visiem kopā dziedāto valsts himnu.

– Kad gan citreiz to noteikti nodziedāt, ja ne valsts svētkos?! Gribas taču kaut reizi gadā nodziedāt himnu. Lai nav tā, ka dziedam to tikai hokeja spēlēs, bet arī tad, kad tā tiešām jādzied. 18. novembris – latviešiem tie ir lieli svētki. Varbūt ne visi tos svin ar kūku un dažādām aktivitātēm, bet domāju, ka daudzi, kas nāk uz mūsu koncertu, nāk tā svinēt arī Latvijas valsts svētkus. Man tas liekas foršs mirklis, kad visi kopā var dziedāt un godināt Latviju. Reti jau sanāk nodziedāt himnu, vai vari teikt, ka gada laikā bieži dziedī himnu? Nu, lūk!

– Kā pati svini Valsts proklamēšanas svētkus, arī Lāčplēša dienu?

– Lielākoties koncertos. Kā svinētu, ja nebūtu koncertu? Hmm, nekad tā nav bijis... Kad dzīvoju Līvānos, darbojos folkloras ansablī, bet tie jau neuzstājas tikai folkloras festivālos un gadskārtējos ieražu svētkos, bet arī valsts svētkos. Mazpilsētā nav tik daudz mūziķu, lai tos pamīšus aicinātu uzstāties šādos svētkos! Kad studēju Daugavpilī un spēlēju orķestrī, 18. novembrī mums vienmēr bija koncerts. Pat nevaru atcerēties, kad šajos datumos nebūtu bijis koncerta! Protams, tradīcijas ir. Savulaik gāju nolikt svecītes kopā ar mammu un tēti, tagad man ir maza meita. Kad tuvojas 11. un 18. novembris, jātaisa svečturi bērnu dārzam. Pēdējos gados valsts svētki man asociējas ar šiem svečturiem (smejas).

– Tava mamma Anna Kārkle ir folkloras ansambļa Ceiruleits vadītāja, brālis Edgars muzicē arī Auļos, arī māsa Agnese savulaik dziedājusi un spēlējusi folkloras ansablī – vai jūs bērniībā ievirzīja folkloras tradīcijās?

– Mūs nevirzīja, tas bija pats par sevi saprotams. Arī par etnomuzikoloģi aizgāju mācīties, jo tas bija pats par sevi saprotams – mans vectēvs pēta folkloru un vēsturi, arī mana mamma dara to pašu, un es pat iedomāties nevaru, ka varētu mācīties ko citu. Gribējās pamācīties augstākā līmenī to, ar ko nodarbojos un ko praktizēju ikdienā, apgūt kaut ko jaunu papildus tam, ko jau zināju. Etnomuzikologs – tas nenozīmē, ka nodarbojies tikai ar latviešu folkloru. Iespējams pētīt arī mūzikas ietekmi kultūrā, tostarp repa vai popmūzikas kultūrā, tās attīstību un ietekmi uz cilvēkiem. Kā pētnieks vari doties visā plašajā pasaulē – dzīvot kaut ciltī vai sēdēt starp senajiem guru un pētīt, kā pie viņiem attīstās mūzika. Ļoti interesants darbs, protams, ne vienmēr labi apmaksāts. Piekrītu, būtībā tas ir mūzikas zinātnieks. Kur Latvijā var izmantot šādu profesiju? Zin', neesmu pat skatījusies! Man nekad nav bijis vilkmes kļūt par pētnieku vai teorētiķi. Es esmu praktiķe, bet tobrīd Latvijā tā bija vienīgā iespēja to, ko es daru folkmūzikas jomā, ievietot bakalaura grāda rāmjos.

– Kā praktiķe proti spēlēt arī vairākus instrumentus.

– Uz skatuves mani visbiežāk redz ar vijoli, reizēm uzspēlēju arī kokli. Tāpat varētu pūst dūdas vai stabuli, vairākas vasaras esmu baznīcā aizvietojusi ērģelnieci. Ierindas līmenī varu spēlēt arī kontrabasu – tā pamatprincipus es saprotu. Kad bijām jaunāki un braukājām apkārt ar Ceiruleiti, bet brālim gribējās padejot ar meitenēm, esmu viņa vietā spēlējusi akordeonu. Mājās vienmēr bijis daudz instrumentu un sanācis tos apgūt, kā arī dažkārt koncertos šo to paspēlēt. Taču mana atbildības latīņa ir ļoti augsta, tāpēc

daru tikai to, ko varu izdarīt labi. Protams, es koncertos varētu uzspēlēt arī klavieres – harmonijas ir mana stiprā puse, taču es zinu, ka nespēšu to izdarīt tik labi, cik to varētu kāds cits. Turklāt pirms koncertiem man vienmēr ir stress: ja teicami pārvaldi instrumentu un esi profesionālis, tad arī jebkura stresa apstākļos vari to nospēlēt, ja ne, var sanākt kļūdīties. Tad labāk spēlēt tikai ballītēs, kur neviens neklausās, cik pareizi esi trāpījies vai netrāpījies pa taustiņiem (smejas).

– Raxtu Raxtos esat seši mūziķi, visi savā arodā ļoti pieprasīti – vai nav grūti savākties kopā uz mēģinājumiem?

– Jā, tas ir pagrūti, tāpēc cenšamies laikus tos saplānot. Ir cilvēki, kurus grūti pat sazvanīt, tāpēc jau pusgadu iepriekš tiek bombardēts, piemēram, Artis Orubs, kad viņš vispār tiek uz kādu mēģinājumu. Bet beigās tomēr savācamies! Uzskatu, ka mēģinājumi var arī nebūt, piemēram, trīsreiz nedēļā, bet, ja tie ir, tad kvalitatīvi, lai nav pļāpāšanas un ņemšanās, oi, sen neesam tikušies! Ja mēģina, tad mēģina, pēc tam varam kafejnīcā parunāties. Ja nav daudz brīvā laika, svarīgi to izmantot lietderīgi. Raxtu Raxtos katram ir savs darāmais. Es vairāk atbildu par folkloras lietām, bet ir lietas, kurās es nejaucos, jo tās nepārzinu, piemēram, ierakstu process – skaņas apstrāde un tamlīdzīgas lietas. Pēc dabas esmu diezgan pedantiska – man patīk, ka viss ir akurāti, tāpēc neļauju tēmām vienkārši pārskriet pāri. Ja apskatām kādas tēmas un studējam tās, tad darām to pamatīgi. Lai ne tikai es zinātu, par ko no skatuves dziedāšu, bet arī visi pārējie, jo mēs taču esam grupa! Nav Kristīne Kārkle ar savu blici, mēs esam Raxtu Raxti, katrs ar savu pienesumu, tāpēc katrs grupas dalībnieks ar savu tēlu un būtību ir svarīgs. Protams, mani vairāk pamana, jo esmu grupā vienīgā meitene, turklāt skatuves priekšplānā.

– Kopā ar brāli spēlē arī apvienībā Brāļi un māsa (vēl tajā ir Ilze un Andris Gruntes, kā arī Artis Orubs).

– Šā ansambļa bāze arī ir folks, taču ar tādu kā eksperimentālu piesitienu. Ja Raxtu Raxtos mēs aranžijas veidojam visi seši kopā, tad šajā ansablī pie tām vairāk strādā Artis, jo viņš nav audzis tik striktā folkmūzikas vidē – mums pārējiem tomēr nedaudz grūtāk ļauties eksperimentiem. Ilgstoša darbošanās folkmūzikā uzliek savu zīmogu, taču reizēm gribas paprovēt ko jaunu, pārbaudīt savas spējas. Pirms aranžiju veidošanas Artim daudz stāstām par tautas mūzikas un šo dziesmu būtību, jo to nedrīkst pazaudēt. Katrā no dziesmām ir kods, ko ļoti viegli var noēst, un tad tā pavērsīsies pavisam citā virzienā. Latviešu senajos rakstos ir gan nopietnās tēmas, gan bērnu tēmas, gan nerātības – tajos ir visa dzīve. Ja pilnībā neizprot tekstu, no šīs tēmas netīšām var izveidot kaut ko vieglprātīgu, un pazūd šīs dziesmas būtība. Bet tad – it kā viss ir kārtībā, viss skan tīri, bet cilvēks to nevar uztvert! Ar skaņām un instrumentiem ir jāilustrē dziesma, lai tie, kas šo dainu neuztver vai varbūt pat runā citā valodā, šo dziesmu un tās vēstījumu uztvertu caur skaņām.

– Kā tu raugies uz dažādām paražām un svētkiem, kuri pie mums tiek ieviesti no citām zemēm? Nu, piemēram, šovakar gaidāmās svinības (saruna notiek Visu Svēto dienas priekšvakarā)?

– Man pašai tās varbūt paietu garām nemanītas, bet man ir mazs bērns, kas saka – mammu, būs Helovīns! Es nenoliedzu šādus svētkus. Nevaram pretoties šādiem svētkiem, kas pie mums ienāk no ārpuses, turklāt ir jautājums – vai to vispār vajag?! Amerikāņu kultūra – kāpēc ne?! Var svinēt Helovīnu, Svētā Patrika dienu vai

Valentīndienu, taču būtiskākais ir tas, vai zini savas tradīcijas. Mani bērni bērnudārzā apmeklēs Helovīna ballītes, bet viņi noteikti piedzīvos arī īstus Jāņus, un pieaugot viņiem būs iespēja izvēlēties. Ja viņi nākotnē gribēs svinēt Helovīnu, viņi to darīs, taču zinās arī savas tautas svētkus. Mēs nevaram aizliegt citu zemju svētkus, jo tie tāpat nāk iekšā pa visām porām – datorā, televizorā, uz ielas, mājās utt. Ir šo svešo kultūru ietekme, taču svarīgs ir jautājums, cik tai ļaujies un cik zini pats par savas tautas tradīcijām.

– Mūsu latviskā identitāte jau tāpat transformējas – svešatnē dzīvojošie metas jestros īru dančos, bet šeit iebraukušie ievieš savas tradīcijas.

– Ir ļoti daudz aspektu, kāpēc tā notiek, taču man liekas, ka tam pievēršam pārāk daudz uzmanības. Šāda situācija ir bijusi visos laikos. Ir tradīcijas, kuras šobrīd latviešu folklorai liekas pašsaprotamas, taču pirms kādiem tūkstoš gadiem šeit tādu nemaz nebija. Tās kaut kā šeit ir iesakņojušās, mēs tās esam pieņēmuši kā savas un par to vairs pat nerunājam. Kas zina, varbūt pēc simts gadiem jau pieminēto Helovīnu uztversim kā normālu latviešu tradīciju sastāvdaļu! Protams, es tagad runāju pārspilējumos, bet idejiski tā ir. Svarīgi ir katram pašam izprast, vai tev tas ir vajadzīgs. Ja ir vajadzīgs, rada prieku un laimi – lūdzu, svini!

– Esi gan ar Raxtu Raxtiem, gan folkloras ansambļiem daudz bijusi ārzemēs. Kā tur uztver latviešu folklmūziku? Vai cilvēki nāk uz šiem koncertiem ar izzināšanas vēlmēm, viņus interesē eksotika, vai arī viņi vienkārši vēlas labi pavadīt laiku?

– Mēs skatāmies uz citas pasaules kultūras aktivitātēm, un mums tās liekas ļoti īpašas – ja brazīlieši savos tērpos dejotu Doma laukumā, tas būtu stāvgrūdām pilns un mums šis priekšnesums liktos kaut kas īpašs. Taču līdzīgi notiek arī gadījumos, kad latvieši aizbrauc uz Brazīliju un tur uzstājas kādas pilsētas centrālajā laukumā – arī viņiem tā ir eksotika, visa pilsēta sanāk skatīties. Mēs bieži mēģinām pasaulei rādīt kaut ko mākslīgi ražotu un iesaiņotu, kas viņiem jau ir pašiem, nevis to, kas ir mūsu un citur būtu patiešām interesants. Tas, kā skan latviešu mūzika un latviešu instrumenti, kādas izskatās latviešu dejas, nav nekur citur pasaulē. Mēs maldīgi domājam, ka tas ir garlaicīgi, taču tā nav! Jebkurā pasaules valstī cilvēki apbrīnā tausta mūsu tautastērpus un atvērtām mutēm klausās latviešu tautas mūzikā. Esmu sadarbojusies ar pasaules klases mūziķiem, piemēram, ar kādu gruzīnu etnodžeza grupu. Šķiet – cik skaista viņiem mūzika, kādi ritmi, kāda polifonija, ko tad mēs, kautrīgie latvieši... Bet, kad šie gruzīni mūs izdzirdēja, viņiem bija acis uz kātiem – jums ir šāda mūzika, ja mēs tā mācētu spēlēt! Bieži vien viens otru nenovērtējam, cik patiesībā tomēr esam forši. Arī mūziķu vidē.

– Vai citas zemes apmeklē kā ceļotāja vai kā mūziķe?

– Esmu bijusi diezgan daudz valstīs, savulaik centos tās saskaitīt – laikam kādas četrdesmit. Lielākoties šie braucieni saistīti ar mūziku. Ar to mani saslimdināja mamma. Ir starptautiska organizācija CIOFF, kas nodarbojas ar folkloras festivālu organizēšanas koordinēšanu – tās paspārnē ir arī folkloras festivāls Baltica, līdz ar to organizācija darbojas arī šeit. Izvēlies zemi, kuru apmeklēt, piemēram, Peru vai Indonēziju, atrodi tajā folkloras festivālu un brauc! Pats apmaksā braucienu uz šo zemi, savukārt rīkotāji nodrošina ēdināšanu, pārvadāšanu, nakšņošanu utt., par to pašam vairs

nav jārūpējas. Līdz ar to sanāk gan muzicēšana, gan ceļošana. Pēdējos gados man šādi braukāt vairs tik bieži nesanāk, jo man ir divi mazi bērni, bet pirms tam gan braukāju.

– Un kuras zemes ir tavā topā?

– Ja no dabas skaistuma viedokļa, tad ļoti iespaidīgs šķita ceļojums uz Čīli un Peru. No atmosfēras viedokļa – Brazīlija, kur sajutos kā paradīzē: guli šūpuļtīklā, tev uz paplātes pienes dzērienus, pie arbūza vai papaijas šķēles pienāk mieloties eksotisks papagailis. Ja no ballīšu viedokļa, tad pirmajā vietā ir Meksika. Divarpus nedēļas dzīvojam tuksnesī, katru vakaru kādā citā pilsētiņā bija koncerts. Iedomājies Latgali: ja katru vakaru tur būtu koncerts citā ciematiņā, kur centrālajā laukumā sanāk visi vietējie, bet pēc tam būtu pieņemšana pie pagastveča, kas tur notiktu, kā tev liekas? Lūk, līdzīgi notiek Meksikā, tikai šmakovkas vietā ir tekila, ir citādas dejas, tiek spēlēti citādi instrumenti. Ciemiņiem tiek likts galdā viss labākais, kas vien pieejams, tiek rādīts labākais, kas viņiem ir. Brauc ciemos ģimenes, brauc mātes ar bērniem uz rokām, jo visi grib redzēt un dzirdēt eksotiskos baltos. Taču, ja pēkšņi būtu jāpārvācas uz citu zemi, tā būtu Austrālija. Tur dzīvo ļoti jauki cilvēki, tā ir ļoti skaista zeme – okeāns un eikaliptu smarža, tur valda tāds miers! Taču tā ir tikai teorija – jautājums par pārcelšanos uz citu zemi nekad nav ticis un nekad arī netiks izskatīts. Man šeit, Latvijā, ir pārāk daudz dārga.